

вільного часу завжди було актуальним для молоді питанням. У сучасній соціальній та культурній ситуації в Україні відбуваються зміни ціннісних пріоритетів молоді, а тому і проблема дозвілля постає у своєму новому ракурсі. Адже поліпшення загального становища сфери дозвілля відіграє важливу роль у культурному, особистісному розвитку людини, а особливо молоді, адже молодь – це і є наше майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Швець В.В., Галіброта В.В. Ретроспективний аналіз організації системи дозвіллево-розважальних закладів міста. URL : <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/itb/itb2018/paper/viewFile/6081/5075>.
2. Бабенко Ю.А. Вільний час і дозвілля української молоді в умовах нової соціокультурної реальності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. № 2. С. 74–79.
3. Щерба Г.І. Формування духовних цінностей молоді, організація дозвілля і відпочинку як складова молодіжної політики в Україні. *Український соціум*. Київ : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2008. URL : www.ief.ua/Dok/US2008.doc.
4. Соціологія культури : навч. посібник / О.М. Семашко, В.М. Піча, О.І. Погорілий та ін. ; за ред. О.М. Семашка, В.В. Пічі. Київ : Каравела, 2000. Львів : Новий світ, 2002. 334 с.
5. Злобіна О. Дозвілля молоді України та Росії активно переноситься в Інтернет-мережі. Київ, 2010. URL : <http://2008.dif.org.ua/ua/analit/rkjej>.

Т.А. Крыжановская, А.В. Войникова. Культурные и социальные аспекты сферы молодежного досуга. – Статья.

Аннотация. В статье рассматривается сфера досуга молодежи, ее значение для культурного и личностного роста молодого человека. Авторы подчеркивают необходимость уделения должного внимания сфере досуга.

Ключевые слова: досуг, молодежь, культура, ценности.

T. Kryzhanovska, A. Voinikova. Cultural and social aspects of youth leisure. – Article.

Summary. Authors consider the sphere of leisure of young people, its importance for the cultural and personal growth of a young person. The authors emphasize the need to give due attention to sphere of leisure.

Key words: leisure, youth, culture, values.

УДК 37.037

Л.О. Мазур

доцент кафедри педагогіки

Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,

м. Львів, Україна

«ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА» В УКРАЇНІ ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: ВІДЛІТ ФАНТАЗІЇ В УПРАВЛІННІ ШКОЛОЮ ЧИ «ПОЛІТ НАД ГНІЗДОМ ЗОЗУЛЬ»?

Анотація. Стаття присвячена аналізу стану сучасної української школи. Автор вважає, що вона стала жертвою так званої «освітньої політики», яка виражається в бажанні чиновників галузевого міністерства звести освіту до навчання. Таке навчання асоціюється із простим, механічним тренуванням оперативної пам'яті учня, однак це нічого не дає для формування його особистості як людини і громадянина.

Ключові слова: школа, освіта, вчитель, учень, бюрократія.

В умовах перманентного реформування української школи, яке супроводжується таким самим перманентним падінням рівня знань учнів загальноосвітньої школи, виникає нагальна потреба філософського осмислення такої кореляції. Не треба бути «семи п'ядей во лбу», щоб збагнути, що деградація національної школи є закономірним результатом нескінченних експериментів над дітьми, що проводились у ній «під патронатом» міністерства освіти, систематичного розшарпування і дезорієнтації школи під виглядом її «демократизації», «вестернізації» і «модернізації».

Ця остання, на думку її прихильників, повинна передбачати *докорінну* зміну в підходах до освіти, що мало б сприяти кардинальному підвищенню її результативності. Із початків української незалежності вони цим займалися, демонструючи управлінський волонтаризм, який завжди знаходився в оберненій залежності від мудрості, педагогічного такту і професійної компетентності. Сказати, що освітнім «модернізаторам» її бракує – означає не сказати нічого. Насправді, будучи закинутими у сферу освіти «за волею долі», вони вели себе в ній, «як слон у посудній лавці», школи не знаючи і в проблеми її не вникаючи, діяли навмання і втручалися туди, де повинен був працювати виключно вчитель або вихователь.

Зрозуміло, що найзручніше робити це було через будівництво жорсткої управлінської вертикалі: від міністерства освіти до дитячого садочка включно, що давало б можливість керувати як школою, так і дошкіллям і позашкіллям «у ручному режимі». І модернізатори це зробили. У результаті на живому тілі освіти розрісся гігантський бюрократичний апарат, який на освіті почав паразитувати, відсмоктуючи не лише її матеріальні ресурси, а й моральні сили. Адже для того щоб виправдати своє існування, ті, що склали цей апарат, мали б зображати роботу, а для цього – *реальними* суб'єктами навчально-виховного процесу помикати. Цілком закономірно, по мірі зростання їхньої активності росли й апетити, фінансові затрати на утримання цієї «братії» (зарплати вони призначали собі самі), а заклади освіти заледве животіли.

Найкращим варіантом порятунку була б відмова від «освітніх послуг», які зводились до безглузких повчань, але це було неможливо; бюрократам «треба було жити», і не просто жити, а краще за тих, кого вони намагалися своїми настановами «ощасливити». Опинившись у лабетах таких «благодійників», суб'єкти освіти перетворилися на «об'єкти для знущання».

Розуміючи, що з них не злізуть, вчителі, вихователі й батьки учнів погодилися би навіть на те, щоб від них відкупитися, скидатися і доплачувати їм із власних кишень, щоб вмотивувати їх нічого не робити. Цілком ймовірно, вони б на цьому «зійшлися», про все б домовилися і полюбовно розсталися, якби не вищі керівники міністерства освіти. Вони не погоджувались пристати на цю пропозицію зовсім не з огляду на мораль (мовляв, це буде «нечесно»); не тому, що відбувались би ці домовленості з порушенням законодавства чи фінансової дисципліни, і навіть не через побоювання, що з урахуванням «відкупних» підлегли «зароблятимуть» більше, ніж вони. Суть у тому, що бюрократичний «легіон» потрібен був *їм самим* для того, щоби виправдати *своє* існування; їм так само треба було імітувати роботу, а для цього – кимось «керувати». Опосередковуючі ланки управління до цього надавалися й відігравали роль виконавців їхньої волі. Але навіть не це було головним: оскільки рішення у центральних органах управління освітою за традицією розроблялися на грані маразму, то хтось повинен був їх «дешифрувати» і на місцях розтлумачувати. Цю психокорекційну роботу й повинні були виконувати освітні бюрократи середньої ланки управління. Вони цим залюбки займалися, бо були зі своїми начальниками заодно. Тому, що не завжди це в них виходило, є просте пояснення: у фаховому відношенні вони знаходилися на одному рівні. Тому всі «доленосні» розпорядження спускалися з вершин освітньої влади за принципом зіпсутого телефону, що безпосередніх виконавців дезорієнтувало й виводило з терпіння, адже вони не могли збагнути, чого від них хочуть.

Вочевидь, у тому й полягав вищий задум створення такої інституції, як міністерство освіти, щоб ніхто нічого не міг зрозуміти. Те, що воно вимагало від нижчих ланок управління «бурхливої діяльності», мало на меті ввести в оману ймовірного противника, в якості якого постали вчителі. Як найнижча ланка «системи», вони мали би бути вбудованими у жорстку структуру, вирватися з якої нікому не дозволили б.

Зрештою, ніхто особливо до цього й не прагнув, про що свідчать нескінченні «ініціативи знизу», які з ентузіазмом зустрічалися верхами. Оскільки завдяки цим ініціативам вищі ешелони освітньої влади зазвичай звітувалися, за це «низам» роздавалися державні нагороди і вчені звання, грифи і гранти, підвищувались тиражі ними створених підручників, які неймовірно зростали, за умови, правда, що пропорційно зростатимуть і «відкати». На видання безвідносно до якості міністерство не скупилось: гроші йшли не із їхнього сімейного, а з державного бюджету.

Так складався садо-мазохістський комплекс освіти, пасивною стороною якого виявився вчитель. Саме на нього після того, як він на своїх нервах і жилах витягав роботу, рятував не лише школу, а й ціле суспільство від сповзання до гуманітарної катастрофи, вже можна було «вішати всіх псів». Це з успіхом робили виключно всі міністри. Відтак вчитель став тією універсальною «невісткою», якій можна було витикати за все, і він завжди виявлявся крайнім.

Міністерські «небожителі» вважали, що таким чином вони стимулюють вчителя до роботи, насправді ж його принижували і в нього опускалися руки. Саме цей упосліджений стан вчителя, постійні

на нього «наїзди» й наскоки і зруйнували освіту, бо, як зауважив свого часу Іван Франко, «школа вчителем стоїть» [6, с. 113].

Як це не дивно, міністерських клерків це особливо не стурбувало, а міністри констатували цей факт навіть не без якоїсь особливої гордості. Якщо Сергій Квіт визнав, що освіту охопила системна криза, то це не означало, що його із цього приводу охопила паніка. Із медицини він дізнався, що після кризи цілком закономірно почнеться «одужання», яке ознаменується сплеском успішності учнів і наступним розквітом галузі. Дочекатися цих «садів Семіраміди» в міністерському кріслі йому не дали. Не побачила їх і його наступниця. Особливого оптимізму стосовно майбутнього вона не випромінювала, а просто засвідчила продовження падіння рівня знань. Звинувативши за усталеною традицією у цьому тих же вчителів, як справжня жінка, вона зробила вигляд, що не має до цього жодного відношення.

Це відсторонення і споглядальна позиція, яка, за інших умов, могла б свідчити про незворушність розуму, що є безумовною прикметою мудрості, в даному випадку свідчила про його повну відсутність. Цей український даосизм зовсім не доводив те, що справи в нашій «освітній Піднебесній» самі по собі перебувають у бездоганному становищі, і «досконаломудрий правитель» може зберігати спокій й демонструвати «недіяння». Хоча, на відміну від древнього Китаю, сучасна Україна вимагала зцілення за допомогою зовнішнього втручання. Може, навіть хірургічного, щоби прибрати з освіти «систему» або зайві її елементи. Однак хто б наважився таку «вівісекцію» здійснити, якщо система була запрограмована на розширене самовідтворення? Тому всі демонстрували корпоративну солідарність, а стан атараксії, в який впало міністерство освіти, свідчив не про те, що йому вдалося вивести вітчизняну освіту на недосяжні висоти, а про споживацьке ставлення до часу, сліпу віру в те, що воно само по собі якось зробиться й «крива» введе куди треба. Зауваживши таку ментальну рису, Євген Маланюк свого часу писав: «Український оптимізм виглядає здебільшого дивно і підозріло. Це не анекдота, а факт, що існує один демократичний еміграційний діяч, який при кожній нагоді повторює «час за (не на, а *за*) нас працює»... Не дивина, що за такого роду оптимістичних настроїв кількість, напр., «тоже-націоналістів», а навіть «расистів» зростає в нас нині в темпах справді стаханівських. Адже час «за них працює» – чому ж не пристати на таку симпатичну «самоходову», майже моторизовану ідеологію? Це все та ж незнущальна (а яка ж куца!) «хитрість із собою» [4, с. 126].

Демонструючи таку хохляцьку хитрість, що, за визначенням Дмитра Донцова, є лише «сурогатом розуму» [3, с. 233], передостання керівничка міністерства навіть спробувала видати непривабливий стан справ у підвладній сфері за якесь особисте досягнення, і концепцію „lifelong learning” інтерпретувала таким чином, що в міністерському кріслі вона сидітиме до кінця своїх днів. У силу своєї недолугості вона навіть спробувала поставити розвал системи освіти собі в *персональну* заслугу.

Однак це не відповідало дійсності. Така «приватизація досягнень» відомства була би верхом несправедливості по відношенню до інших її колег, які спричинилися до цієї «благородної справи» не менше, якщо не більше. До цього феноменального результату йшли *всі* її попередники, і задля справедливості зауважимо, що внесок бодай деяких із них, особливо обдарованих, слід було би оцінити. Звичайно ж, першим у цьому списку повинен бути згаданий міністр-філософ.

Із його призначенням на цю посаду вчительки були в захваті, наївно сподіваючись, що, зрештою, саме в Україні буде втілена в життя віковична мрія всього людства про те, щоби, бодай в освіті, при владі в одній особі перебував вчитель, мислитель і правитель. За своєю наївністю вони думали, що і їх самих *саме він*, нарешті, «вознесе на недосяжну висоту», «як заповів великий Ленін». Вони не знали, що в даному випадку стоїть за словом «мислитель». Насправді ж він тому й «процвітав» на теренах» освіти, що у філософії «зірок з неба не хапав». Насмикавши іноземних слів із лексики прихильників «освітнього модерну», він вирішив притлумити освітян своєю ерудованістю. Особливо припало йому до душі слово «пайдоцентризм». Він запозичив на Заході однойменну освітню концепцію. Запозичив тоді, коли вона була там розвінчана і відкинута як така, що може взагалі негативно вплинути на цивілізаційний процес [7, с. 7–25]. Однак він про це не знав, бо нічим особливо з педагогіки не цікавився, тому звів її в абсолют у себе на батьківщині.

Важко сказати, що цьому вибору посприяло більше: любов до дітей чи нелюбов до вчителів? Проте через це друге до справи руйнування системи освіти в Україні він спричинився найбільше. Не виробивши у своїй свідомості критичного ставлення до різного роду новацій та інновацій, він особливо виділив серед них «геніальну ідею»: вчителя й учня місцями поміняти. Вона «органічно вписувалась» у пайдоцентричну концепцію і наділяла учня надзвичайними повноваженнями. Це привело міністра в захват, і він вирішив, що така «транспозиція» стане наріжним каменем під час закладання фундаменту новітньої

української школи. У світлі цієї ідеї його палкі прихильниці по школах зробили дитину центром і серцем Космосу, вісью Всесвіту, навколо якого все повинно крутитися. Вчитель повинен був, згорбившись і з'їжившись, найкраще догодити учневі.

Міністр був абсолютно переконаний, що, отримавши такі аванси, діти будуть дерти під собою землю, щоби їх виправдати, а для цього – «вчитися, вчитися і ще раз вчитися». Вчити самі себе, вчити один одного, а при нагоді – повчати й вчителя. Про виховання не йшлося, бо саме це возвеличення було з ним несумісне. Воно виключало із системи категорій етики такі поняття, як скромність, повага до старших, справедливість і т. ін., із яких шкільна наука зазвичай починалася. (Забігаючи наперед, скажемо, що дуже скоро один із його послідовників виключить зі школи й етику). Вже тоді міністру можна було поставити собі філософсько-педагогічне питання: «Що первинне, а що вторинне?» (вчитель чи учень), і як похідне – навіщо готувати педагогів, якщо учні є за них вищими, можуть спокійно їх замінити і у школах їх є тьма?

Відповідь на це питання дав його наступник – Іван Вакарчук: вчителі, на його думку, потрібні для того, щоб їх перетворити на репетиторів для підготовки до ЗНО. Він для того й вибрав з усієї маси навколопедагогічних нісенітниць, які заповнили заокеанську педагогічну думку, тестування, бо хтось «там» із когнітивних психологів сказав, що найгірший комп'ютер може виміряти знання значно точніше, ніж найкращий вчитель, оцінки якого є суб'єктивними, приблизними, з математичною точністю не доведеними, отже, нікому не потрібними.

Затявшись проти вчителя як безпросвітнього авторитариста і відспіваного корупціонера, міністр задався метою його від будь-яких іспитів назавжди усунути. Дісталось від нього «на горіхи» й учням, бо, як справжній фізик, хоч і теоретик, він відвів дитині в навчально-виховному процесі роль мислительного автомата, якому можна задавати цілком конкретний режим роботи і за допомогою різноманітних, чисто механічних «штучок» виморочувати з нього значно більше знань, ніж міг вибити навіть найбільш авторитарний і зацуклений на своєму предметі вчитель.

Отож у повній відповідності до дитиноцентризму міністр замислився над тим, як полегшити йому життя. І таки придумав! Для цього за допомогою ЗНО він звів середню освіту до 2-3-х предметів, а їх вивчення – до зазубрювання кількох відповідей на питання, визначених кимсь як «єдино правильні». Оскільки дисципліни ці учні вибирали самі, то загальна середня освіта перетворювалась на фікцію, а навчання – на тренування механічної пам'яті. Але на цьому він не зупинився! Щоб забезпечити від комплексів «найменших наших громадян», завалив їм із третього року життя вивчення «за повною програмою» іноземних мов [1, с. 3]. Перекваліфікувавшись у репетиторів, вчителі долали комплекси своїх учнів по хатах за пристойну плату, позбавляючи їх особливо від комплексу меншовартості, якщо плата за натаскування на той чи інший предмет здійснювалась у твердій валюті.

Здавалось би, ставши «хабарниками в законі», позбудуться комплексів і вчителі, бо чим дорожче цінував себе репетитор, то вище зростав у власних очах. Насправді ж вони набули статусу заробітчана, які, продаючи за гроші знання, торгували своїм соціальним статусом, а персонально – своїм добрим іменем. Опустившись, таким чином, у соціальній ієрархії «нижче плінтуса», вчитель-репетитор перетворювався на шмату, об яку витирали ноги в громаді, а в школі викидали із класів. Що тут казати? За що боролись...

Результати цієї деградації не змусили себе довго чекати: загальна середня освіта «почила в Бозі». Успішність «посипалась» по всьому спектру предметів, і крива її успішно загиналася вниз.

За свою коротку міністерську кар'єру Вакарчук не встиг цю траєкторію освіти відслідкувати. Однак навіть якщо б її і виявив, то не знав би, що із цим робити. Як фізику-теоретику йому не обов'язково було знати, що будь-яка наука пізнається у системі, і школа повинна була її сформулювати, дати учневі цілісну картину світу. Лише школа може сприяти формуванню цілісної, гармонійно розвиненої особистості. Але міністр представляв у міністерстві школу *вищу*, яка повинна була не формувати особистість, а «штампувати» спеціалістів. Щоб бути «справжніми», вони повинні були стати «чистими» від скверни гуманітарної освіти. Якби він не був таким «чистим» *сам*, то може вичитав би в Гегеля те, що він сказав про його власну професію: «Чистими фізиками, тільки фізиками можуть бути лише тварини, бо вони не мислять» [2, с. 240].

У принципі, те ж саме можна було б сказати про будь-якого «вузького предметника». Принаймні ми зі стовідсотковою точністю могли би стверджувати це про його наступника – Дмитра Табачника. Будучи «чистим» істориком, він не знав історії, був в історії України профаном, бо її ненавидів і не визнавав за нею права на існування [5, с. 1–5]. Про це, зокрема, свідчило його намагання прикрити Інститут українознавства НАНУ. Будучи істинним антиподом Вакарчука у своєму ставленні до України, він виявився

найбільш палким його прихильником у справі «очищення» української освіти від «зайвих» предметів. До таких, за винятком *світової історії*, були віднесені всі дисципліни гуманітарного циклу: філософія і логіка, етика й естетика, українознавство і релігієзнавств – всі предмети, в яких бодай побіжно згадувалася людина. (Вловивши цю тенденцію, його послідовники, які позиціонували себе як «теж-націоналісти», доконали у школі останній предмет, у назві якого про людину йшлося – «Людина і світ». Тим самим міністр-космополіт разом вбивав навіть не двох, а трьох зайців: по-перше, він позбавляв українську освіту предметів, які сприяли формуванню людини і громадянина; оскільки, на його думку, учні мали би бути «громадянами світу», то предмети, які могли б посприяти усвідомленню своєї національної приналежності, були зайвими. По-друге, він викидав на вулицю як соціальний баласт масу вчителів-гуманітаріїв, які формували ставлення до України як до «землі обітваної» і сприяли вкоріненості учнів у рідному етнокультурному ґрунті. Зрештою, по-третє, міністр наочно демонстрував, що є прихильником «пайдоцентризму», оскільки суттєво розвантажував учнів. Обидва його попередники могли б його за це похвалити.

Таким чином, отримавши від Кременя пайдоцентричну установку, всі його наступники діяли в її дусі. Передбачалось, що вивільнившись «із-під гніту» гуманітарних предметів, учні накинуться на вивчення точних наук.

Чуда, однак, не сталося. Виявляється, одного без другого не буває, і як би не намагалися міністри звести учня до рівня біоробота, він залишається людиною, і гуманітарні дисципліни повинні були йому пояснити, що це таке і «з чим його їдять». Тобто чим він відрізняється від тварини, для чого Бог наділив його свідомістю і волею і послав його в цей світ, що він повинен у ньому робити, що після себе залишити і т.д. Предмет «етика» мав навчити учня жити гідно, сповістивши йому для цього цілий компендіум моральних понять, таких як справедливість і совість, честь і гідність, співчуття і милосердя і багато інших, без яких не буває освіти.

При всій своїй уявній «великості» міністри повинні були б не лише культивувати ці предмети у школі, а й час від часу приміряти на себе. Проте для них це були пусті слова. Про яку совість можна говорити, якщо в голові крутяться тільки «вигода» й «успіх»? Про яку честь чи гідність йдеться, коли ти міністр? Хто ще може бути більш гідним, як він?! Уявивши себе, таким чином, вершиною Творення, вони опинилися поза моральним законами. Те, що сьогодні в нашій школі діється, є закономірним наслідком як правового, так і морального нігілізму тих, хто розробляє і втілює в життя «освітню політику».

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакарчук І. «Головна мета – зробити наших найменших громадян щасливими». *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2009. № 1.
2. Гегель. *Энциклопедия философских наук*. В 3 т. Москва, 1975. Т. 1.
3. Донцов Д. Демаскування шашелів. *Хрестом і мечем*. Дрогобич, 2012.
4. Маланюк Є. Мислі в роковини. *Книга спостережень*. В 2 т. Торонто, 1962. Т. 1.
5. Табачник Д. «Утиный суп» по-українски. *Киевский телеграфЪ*. 2007. № 45.
6. Франко І. Наші народні школи і їх потреби / У 50 т. Київ, 1986. Т. 46. Кн. 2.
7. Zubelewicz J. Dwie filozofie edukacji: aksjocentryzm i pajdocentryzm. Warszawa, 2003.

Л.О. Мазур «Образовательная политика» в Украине времен независимости: отлет фантазии в управлении школой или «полет над гнездом кукушки»? – Стаття.

Аннотация. Стаття посвящена анализу состояния современной украинской школы. Автор считает, что она пала жертвой так называемой «образовательной политики», которая выражается в желании чиновников отраслевого министерства свести образование к обучению. Такое обучение ассоциируется с простой, механической тренировкой оперативной памяти ученика, однако это не способствует формированию его личности, как человека и гражданина.

Ключевые слова: школа, образование, учитель, ученик, бюрократия.

L. Mazur. “Education policy” in the Ukraine of independence period: flight of fantasy in the school government or “flight over cuckoo nest”? – Article.

Summary. The article is devoted to the analysis of modern Ukrainian school. The author considers that it become the sacrifice of politics of ministers services, which would be to associate it only with education. Such education means the simple mechanic exercises of the operative pupil's memor, but it give nothing to the formation his individuality as person and patriots.

Key words: school, education, teacher, pupil, bureaucracy.